

BİLİM İNSANLARININ ÇOĞU ATEİST MİDİR?

BİLİM İNSANLARININ ATEİST (YA DA TEİST) OLMASI NE KADAR ÖNEMLİDİR?

“Çoğu bilim insanı ateisttir.” görüşünü bir anlığına kabul edelim. Peki, çoğu bilim insanı ateist olunca ateizm doğru bir görüş mü olmuş olur? Ya da çoğunu teist kabul edelim, bu teizmin doğruluğunu gösterir mi? Ya o bilim insanları iyi bir şekilde felsefe yapamıyorlarsa ve teoloji bilmiyorlarsa? Hadi iyi felsefe yapabiliyorlar diyelim fakat hangi alanda? Din felsefesi biliyorlar mı, gerektiğinde bilim felsefesini yapabiliyorlar mı? Hatta bunları geçelim, ya ateizm de teizm de makul bir şekilde savunulabiliyorsa? Bir görüşü kabul eden topluluğun unvanından veya bir görüşü kabul edenlerin sayısından yola çıkarak o görüşü doğru kabul etmek mantık hatası içermektedir. Böyle bir şey yapmak **bir bilen safsatasına** sebep olur.

Bir bilen safsatasından da anlaşılacağı gibi, bir görüşün doğruluğunu ona inanların sayısı ve/veya inanan sınıfın

entelektüel seviyesi [doğrudan] belirleyemez. Eğer belirlediği düşünülüyorsa, geçmiş dönemlerde teizmi haklı ve ateizmi haksız mı görmek gerekmekteydi? Çünkü biliyoruz ki birkaç yüzyıl öncesine kadar pek çok bilim insanı dindardı. Anlayacağınız üzere bu tür bir bakış açısı böyle bir mantık hatasına da sebebiyet vermektedir.

“Bilim insanlarının çoğu ateist” derken ateizmin doğru olduğu desteklenmiyor sadece bilim insanlarının kabul ettiği inancın (inanç burada “önerme” anlamındadır) incelemesi yapılıyorsa, o ayrı olarak ele alınmalıdır. Biz bu yazıda o bakış açısına da cevap vereceğiz.

PEKİ TARİHTEKİ ÇOĞU BİLİM İNSANI ATEİST MİYDİ?

Tarihte ateizm düşüncesinin pek taraftarının olmadığı açıktır. Ateizm birkaç yüzyıl önce, özellikle de Aydınlanma’dan sonra adından söz ettirmiş bir görüştür. Çok eski yıllarda Lucterius, Critias gibi insanlar ateizmi savunmuştur. Daha yakın dönemlerde ise Ludwig Feuerbach, Karl Marx, Friedrich Engels gibi kimseler ateizmi savunuyordu. Günümüzde daha da yaklaştığımızda ateizm konusunda pek çok çeşitlilik olduğunu görebiliriz. John Leslie Mackie gibi filozoflardan tutun da Richard Dawkins gibi bilim insanlarına, Daniel Dennett gibi filozoflardan tutun da Stephen Jay Gould’a kadar pek çok insan farklı farklı gerekçelerle ateizmi savunmaktadır.

En başta, “Bilim dediğin ateist işidir.” gibi saçma bir algıyı kırmak için tarihteki önemli bilim insanlarına ve din ile olan ilişkilerine değinmek istiyoruz. Sonrasında da ateist olduğu zannedilen bazı bilim insanlarına vurgu yapacağız: Gerek Kutsal Kitap’ı daha iyi anlamak adına İbranice ve Süryanice öğrenen Robert Boyle olsun, gerekse bilim ile ilgili yazdığı

kadar ilahiyatla ilgili de yazan Newton olsun, ateizme karşı ilmi bir mücadele verilmesi gerektiğini öne süren ve Newton ile de bu konuda konuşmalar yapan Richard Bentley olsun, modern üniversitelere yakın bir tarzdaki okulu ilk defa açan (ki bu okulda din dersleri de doğa bilimleri dersleri de vardı) Fatıma el-Fihri olsun, yaptığı bilimsel çalışmalardan ötürü Ay'daki bir kratere ismi verilen ve Kur'an ayetlerine de vurgu yapan Biruni olsun hep teisttir. Galileo'dan tutun Takiyüddin'e kadar, her ne kadar "Bu bilim insanlarına dindar cahiller neler neler yaşattı!?" diye anılsa da teisttirler. Din ile bilimin tarihsel anlamda çatıştığı konusu da Aydınlanma ile beraber ortaya çıktı ve günümüzde özellikle de yeni ateistler tarafından savunulmaktadır. Fakat anlattıkları hikayeler açıkça tarihsel verilerle örtüşmemektedir. Bu konuyla ilgili olarak, Din ve Bilim Çatışır Mı? adlı yazımıza göz gezdirebilirsiniz. Bununla birlikte geçmişte kilisenin bilimsel kitapları basması olsun, İslam'ın Altın Çağı olarak anılan dönemde din insanlarının bilimsel, felsefi ve teolojik bilgi adına kütüphaneler açması olsun dinin tarihsel anlamda bilim ile doğrudan çatışmadığına örnek olarak gösterilebilir. Bilim tarihi konusundaki mitlere değinen Galileo Goes to Jail and Other Myths About Science and Religion kitabına da göz gezdirebilirsiniz. Kitabın içinde Orta Çağ'da kilisenin bilimin ilerleyişini durdurması, İslam kültürünün Orta Çağ'da bilime önem vermemesi, Einstein'ın teistik bir Tanrı'ya inanması (ki bunu Richard Dawkins de savunur), akıllı tasarımın evrim teorisine karşı bilimsel bir eleştiri olması gibi daha birçok önemli mite değinilmektedir ve eleştirilmektedir.

Ülkemizde yeni ateistlerin de teistlerin de bilim insanlarının kendilerinin gibi düşündüğünü gösterme çabası vardır. Bu konu ile ilgili olarak Albert Einstein, Nikola Tesla ve Charles Darwin'in tanrı inançlarını aşağıda kısaca ele alacağız. Fakat

öncesinde söylenmeli ki: Bilim insanı olmak demek, her konuda rehber edinilebilecek bir insan olmak demek değildir. Bilim insanları da insandır ve bilim de bir yönüyle sosyal bir uğraştır. Dolayısıyla çoğu bilim insanının kendi alanında dahi sadece bilimsel anlamda kanıta sahip olan şeylere inandığını düşünmek yersizdir. Kendi alanları bir kenara, diğer alanlarla ilgili bir görüş belirtirken o görüşü makul bir biçimde savunduğunu düşünmenin -doğrudan- herhangi bir nedeni yoktur(Elbette o bilim insanı örneğin biyoloji felsefesi konusunda konuşacaksa biyoloji felsefesi konusunda bilgi edinmiş ve başarılı bir şekilde akıl yürüten birisi de olabilir. O halde böyle bir bilim insanının o konu hakkında nispeten daha makul bir görüş belirtmesi beklenecektir.). Popper'ın savunduğu üzere, bir şeyin bilimsel olmaması demek o şeyin saçma olduğu anlamına gelmez. Kaldı ki bilimin yöntemleri de bilim tarafından değil, bilim felsefesi gibi alanlar tarafından belirlenir. Elbette saygın bilim insanları kendi alanlarında iyi çalışmalar yapmış olacak ki saygın olmuştur. Fakat asıl sorun, o bilim insanının farklı bilim alanında ve hatta felsefe ve ilahiyat gibi konularda dahi otorite olabileceğini düşünmektedir. Elbette o kişi kendi alanında da mutlak otorite değildir fakat güvenilir, çalışkan birisi olduğu düşünülebilir. Ancak bu durum, çalıştığı alan dışında herhangi bir alanda o kadar da akıllıca davrandığı anlamına gelmez. Anlaşılacağı üzere, bilgi üreten alanlarda bakılması gereken şey bir kişinin unvanı ve saygınlığı değil, verdiği çalışmanın kalitesidir.

Kimi zaman bazı bilim insanları saçma görüşler benimseseler de saygınlığı nedeniyle eleştirilmeye pek de tabii tutulmamıştır. Örneğin Sovyet Rusya'da Nobel Ödüllü Ivan Pavlov'un Lamarckçı evrimi destekleyen görüşleri Rus bilim insanlarının Lamarckçı evrimi eleştirmesini belirli bir oranda etkilemiştir. Bu hatalı teori, o dönemde Sovyet Rusya'da Lamarckçı evrimin desteklenmesini de belirli bir oranda etkilemiştir. Saygın

bazı bilim insanlarının yaptığı hatadan da bahsedelim meselâ: Düzgün bir felsefe bilgisine ve muhtemelen de yeteneğine sahip olmayan Neil DeGrasse Tyson'ın felsefenin pek de gerekli bir alan olmadığı konusundaki görüşleri değersizdir. Günümüzde ne yazık ki popüler bilim insanları akıl yürütme konusunda pek de başarılı değildir. Örneğin benzeri hatayı -her ne kadar felsefeyi küçümsemese de- Celâl Şengör de yapmaktadır. Ona göre bilimin akraba evliliğinin sonucunda sakat çocukların doğacağını söylemesi, bizi doğrudan akraba evliliği yapmamaya itmelidir. Fakat kendisi burada felsefe yaptığını unutmuş, bunu sanki bir bilimsel bulguymuş gibi savunmuştur. Oysa bilim bizlere "Şunu yapma, bunu yapma." gibi bir şey söyleyemez. Fakat dünyayı daha iyi algılamamız adına bize bilgiler verir. Akraba evliliğinin sakat çocukların doğması olasılığını oldukça artırıyor olması, bizlerin doğrudan onu yapmaması gerektiğine sebebiyet vermez. Örneğin bir kişi sakat çocuğun doğmasını kabul edebilir ve yine de bunu yapmak isteyebilir. Eğer böyle bir insan eleştirilecekse bilim ile değil, felsefe ile eleştirilebilir.

Gelelim üstte belirttiğimiz bilim insanlarının tanrı konusundaki inançlarının ne olduğuna:

1- Tesla'nın bir dine inanıp inanmadığına dair açık bir kanıt yoktur. Dine dair açıkça söylediği bir sözü yoktur. Kendisinin ateist olduğunu ileri sürenler stratejik bir pozisyon sergilemekte ve "Bakın bizim camiamız ne kadar iyi bilim insanlarına sahip!" algısı vermeye çalışmaktadırlar. Tesla'nın dini görüşünün ne olduğunun bilinmemesi bir yana kendisi bilim insanı değil bir mühendistir.

2- Albert Einstein ateizm, agnostisizm görüşlerini ve "kişisel bir tanrı" inancını reddetmiştir.[1] Onun teist yahut deist olduğu yönünde iddialar olsa da hayatını tam olarak

araştırmadığım için bu konularda tam olarak bir şey diyemeyeceğim.

3- Charles Robert Darwin de sanıldığığının aksine ateist değildir. Dini görüşünün ne olduğu tam olarak açık değildir fakat bir çeşit agnostik gibi durmaktadır. Charles Darwin'in dini görüşüne dair söylediği birkaç şey şöyledir:

- Hayatın başlangıcına ait gizem bizim tarafımızdan çözülemez; o yüzden ben kendi adıma agnostik kalmaktan memnunum.[2]
- En aykırı fikirleri savunduğum zamanlarda bile, Tanrı'nın varlığını inkar edecek bir ateist olmadım.[3]
- Sanırım genel olarak (ve yaşlandıkça daha fazla böyle oluyor) benim düşünce yapımı tanımlayacak en doğru kelime "agnostik" olacaktır.[4]
- Benim dinsel inancım belirsiz: Evrenin körlemesine bir şansın eseriymiş gibi bakamıyorum ama "akıllı bir tasarım" olduğuna dair bir delil de göremiyorum.[5]

Darwin, evrim teorisinden dolayı agnostisizmi seçmemiştir. Belirli bir ölçüde, evrim teorisinden hareketle insanların doğru bilgiye ulaşamayacağını düşündüğünden ötürü agnostik olmayı seçtiği savunulabilir. Fakat o -muhtemelen- sadece bu nedenle görüş değiştirmemiştir; Darwin'in biyografisini yazan Desmond ve Moore'a göre psikolojik sebeplerin de Darwin'in agnostik olmasında reddedilemeyecek bir rolü vardır.[6]

Darwin'in *Türlerin Kökeni* kitabını yazarken bir Hristiyan olduğu da unutulmamalıdır. Darwin kitabında Tanrı'nın yaratmasına atıfta bulunmuş ve Tanrı'nın evrim ile yarattığı bu yapıya "Bu yaşam görüşünde ihtişam var" demiştir. Hatta kitabının sonunda, Tanrı'nın Adem'e "nefs" üflemesine vurgu

yapmış ve evrim görüşüyle bunu açıklamıştır.[7] Bazı yeni ateistler, "0 dönemde evrim gibi bir şeyi kabul etmezlerdi. 0 nedenle Darwin taktik yaptı ve dine atıfta bulundu." demektedir. Oysa ki bu iddiaya bizzat Darwin otobiyografisinde cevap verir ve Türlerin Kökeni kitabını yazarken bir Hristiyan olduğunu vurgular. Kendisi de evrim ile dinin ve Tanrı fikrinin çelişmediğine inanmaktaydı. Charles Kingsley ve daha sonra İngiltere'nin en önemli iki din insanından biri (Canterbury başpiskoposu) olacak olan Frederick Temple, Darwin'in teorisini dinen sakıncalı bulmadığı gibi dinle uyumuna da vurgu yapmıştır. Darwin'in en yakın dostlarından birisi olan ve Darwin'in okul yıllarında çokça konuştuğu botanikçi Asa Gray de Darwin'in teorisinde dinen bir sakınca görmemiş ve teorinin insanlar arasında yayılması için Darwin'e destek olmuştur. Darwin ile eş zamanlı olarak evrim teorisini ortaya atmış olan Russel Wallace da dine ve Tanrı'ya inanmayı bırakmamıştır.

4- Neil DeGrasse Tyson, iyi bir bilim popülerleştiricisi olması bir yana, oldukça kötü akıl yürütme yapan birisidir de. Kendisinin felsefeyi hiçbir şekilde bilmediğini gösteren sözleri bir yana, o muhtemelen bir ateist değil bir agnostiktir.[8]

GÜNÜMÜZDE YAŞAYAN BİLİM İNSANLARININ ÇOĞUNLUĞU ATEİST Mİ?

PEW Research Center tarafından 2009 yılında 2500 bilim insanı arasında yapılan bir araştırmaya göre ateizm ile teizm oranı hemen hemen aynıdır.[9] Bu konudaki en kapsamlı araştırmalardan biri (hatta birincisi) olan, Elaine Howard Ecklund ve Christopher Scheitle'ın önderliğinde gerçekleştirilen ve 2198 adet fakültede görev alan bilim insanlarının dini görüşlerine dair yapılan bir araştırmaya göre ise bilim insanlarının çoğu ateist değildir. Bu araştırma

oldukça kapsamlıdır ve birçok farklı meslek grubundan birçok bilim insanının görüşleri alınmıştır. Araştırma birçok ülkede gerçekleştirilmiştir, sadece Amerika'da yapılmamıştır. Bazı ülkelerde (özellikle Batılı ülkelerde) ateizm, diğer tanrı görüşlerine karşı (teizm, deizm, agnostisizm vs.) daha yüksek bir orandayken, bazı ülkelerde de (özellikle Doğu ülkelerinde) teizm diğer tanrı görüşlerine karşı daha yüksek bir orandadır.[10][11] Din ve bilimin çatışması konusunda ise; Amerika'nın en prestijli 21 üniversitesinde bilim insanları arasında yapılan bir araştırmaya göre çok az bir kısmı bilim ile dinin çatışmakta olduğunu düşünmektedir, yani genellikle bilim ile dinin çatışmadığına dair görüşte hemfikirler.[12] Kaldı ki, din ve bilimin çatıştığını düşünenlerin büyük bir çoğunluğu da zaten seküler ailede yetişmiş ve din eğitimi almamışlardır.[13]

İnsanların neden ateizme kaydığı da sosyolojik birtakım nedenlerle açıklanabilir. Sonuçta pek çok insan derin bir teolojik ve felsefi araştırma içine girmemektedir. Daha çok kendi aklınca din hakkında bir görüşe sahip olur. Bu nedenle bilim insanları arasında ateizmin artmasından ötürü "Bakın, nasıl artıyoruz işte akıllı insanlar arasında!?" gibi söylemlerde bulunmak bana çok üzüntü verici bir şey olarak gözükmektedir. Bilgi üreten alanlarda "Bakın bizim şöyle böyle savunucularımız daha fazla." gibi bir açıklamaya kesinlikle gidilmemelidir. Elbette tüm ateist olanların en azından belirli bir ölçüde makul diyebileceğimiz entelektüel sebeplere dayanmadığını söylemiyorum. Dediğim şey o ki, her ne kadar onlar bilim insanı olsa da gerçekten bazı konularda oldukça tutucu da olabiliyor. Yani direkt olarak onlardan hareketle dinin saçma olduğu ya da dinin yöntem ve/veya mizaç olarak çeliştiği de savunulamaz.

Örneğin Türkiye'de çok sevilen ve gerçekten de önemli bir

bilim insanı olan Celâl Şengör'ün ateist olma hikayesine bakalım:

Soru: Ateist olduğunuzu söylüyorsunuz...

Şengör: Evet... Ama yani şey değil, kendimi bildim bileli.

Soru: Kendinizi bildiniz bileli...

Şengör: Kendimi bildim bileli...

Soru: Yeni gelişen bir şey değil yani, veya okuduğunuz bir şeyle alakası yok?

Şengör: Hayır, hayır, hayır, küçük çocukluğumdan beri.

Soru: Ama siz bir ateist olarak...

Şengör: Efendim ben çok küçükken bana masallar okunuyordu. O masallarda cadılar falan vardı. Ben çok korkuyordum. Ve bana diyorlardı ki "Korkma, bu doğru değil. Bu bir masal, nihayetinde". Ondan sonra dini öğretmeye başlayınca, orada da işte cehennemdi melekti falan... Bunlar nerede diyordum. Bunlar yok. Diyordum bunlar da masallardaki yaratıklar gibi. Bunlar da hayali. "Hayır" diyorlardı, "Bunlar hayali değil". Ee, peki nerede? Cevabı yok.[14]

Görüldüğü üzere burada Celâl Şengör bilim nedeniyle değil, küçüklüğündeki bir akıl yürütme nedeniyle ateist olduğunu belirtiyor. Fakat onun burada yaptığı şey açıkça *strawman fallacy* (korkuluk safsatası) olarak adlandırılan mantık hatasıdır. Çünkü dinlerin iddiası olmayan bir önermeden söz ediyor (melekelerin görülmesi) ve bu önermenin yanlış olduğundan hareketle dinlerin yanlış olduğunu söylüyor. Bu durumun haricinde, "Melekler varsa neredeler, kanıtları var mı?" diye soruyorsanız ona da cevap verelim: [Sadece meleklerle ilgili olarak söylüyorum] Meleklerin olmadığına

veya mantıken olamayacağına dair bir kanıt var mı? Yok. O halde bu konuyla ilgili olarak doğrudan ne onların var olduğu ne de var olmadığı sonucuna varılabilir. Ancak Tanrı'nın var olduğu ya da var olmadığı sonucundan hareketle meleklerin de var olduğu ya da var olmadığı sonucuna varılabilir. Fakat Şengör böyle bir akıl yürütme yapmamış, meleklerle ilgili konuda takılıp kalmıştır. Her neyse, sonuçta bugün de önemli ateist bilim insanları olduğu gibi önemli teist bilim insanları da vardır. Fakat onların "önemli" olmaları demek onların din konusunda görüşlerinin değerli, makul olduğu anlamına gelmez. Sadece bilgili oldukları alandaki yaptıkları çalışmaların o alan için önemli olduğu anlamına gelir.

SONUÇ OLARAK

Bilim insanlarının çoğunun ateist yahut teist olduğunu söylemek pek de mümkün değildir. Bu çok geniş bir araştırma gerektirmektedir fakat şu an için öyle bir araştırma bulunmamaktadır. Bu bir kenara, bilim insanlarının çoğunun hangi görüşü benimsediğinin hiçbir önemi yoktur. Görüşler onu destekleyen kişilerin unvanına, saygınlığına bağlı olarak değil sunulan kanıtın makul olup olmamasına göre değerlendirilmelidir.

Kaynaklar

[1] Max Jammer, Einstein and Religion (Princeton: Princeton University Press, 1999), s.150. Ayrıca bu konunun incelenmesi için bkz. <https://www.bethinking.org/god/did-einstein-believe-in-god>

[2] Charles Robert Darwin, The Autobiography of Charles Darwin 1809-1882 (Londra: Collins, 1958), s. 94.

[3] <https://www.darwinproject.ac.uk/letter/DCP-LETT-12041.xml>

- [4] <https://www.darwinproject.ac.uk/letter/DCP-LETT-12041.xml>
- [5] <https://www.darwinproject.ac.uk/letters/darwins-life-letters/darwin-letters1870-human-evolution>
- [6] Adrian Desmond ve James Moore, Darwin: The Life of a Tormented Evolutionist (New York: Norton, 1991), s. 387.
- [7] Charles Robert Darwin, On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life (London: John Murray, 1860), s. 490.
- [8] Kendisinin de ne düşündüğünü bildiğini sanmıyorum ama şu videoya bakabilirsiniz: <https://www.youtube.com/watch?v=CzSMC5rWvos>
- [9] <http://www.pewforum.org/2009/11/05/scientists-and-belief>
- [10] <http://news.rice.edu/2015/12/03/first-worldwide-survey-of-religion-and-science-no-not-all-scientists-are-atheists>
- [11] Ecklund, E. H. ve C. P. Scheitle. 2007. Religion among Academic Scientists: Distinctions, Disciplines, and Demographics. Social Problems 54: 289–307.
- [12] Ecklund, E. H., J. Z. Park, and K. L. Sorrell. 2011. Scientists Negotiate Boundaries Between Religion and Science. Journal for the Scientific Study of Religion 50: 552–569.
- [13] Elaine Howard Ecklund ve Jerry Z. Park, “Conflict Between Religion and Science Among Academic Scientists?”, Journal for the Scientific Study of Religion, 48, 2, 2009, s. 284-286.
- [14] https://www.youtube.com/watch?v=xoPx2_408rU